

Daar komen de geldschieters

Doorstart voor het cultureel beleggen?

Het is al een tijdje angstwekkend stil rond het cultureel beleggen. Drie jaar geleden werd een nieuwe fiscale regeling gelanceerd die de kunstwereld en beleggers nader tot elkaar moest brengen. Daar is tot op heden weinig van terechtgekomen. Tijd voor een doorstart?

‘Het cultureel beleggen heeft een zeer hoge aabaarheidsfactor’, zei Groenbank-directeur B.J. Krouwel van de Rabobank bijna drie jaar geleden tijdens een bijeenkomst in Amsterdam. Het was de dag voor Koninginnedag en in het Concertgebouw heerste een vrolijke stemming. Namens de overheid presenteerden Wouter Bos en Rick van der Ploeg – demissionaire staatssecretarissen van Financiën en Cultuur – het cultureel beleggen, een nieuwe regeling vergelijkbaar met het groen en sociaal-ethisch beleggen. Het was het Nederland van vóór de moord op Pim Fortuyn. Het Nederland waarin de overheid ‘leuke dingen voor de mensen’ bedacht.

Er waren filmpjes waarin werd uitgelegd dat kunstinstellingen dankzij het cultureel beleggen ‘goedkoper’ geld zouden kunnen lenen om bijvoorbeeld hun pand te renoveren of om een buitenlandse tournee mee te financieren. Het geld kon ook gebruikt worden voor de aanschaf van een bijzonder instrument, een topschilderij of de financiering van het salaris van een begenadigd musicus. Bij geldgebrek hoefde de kunstwereld niet langer bij de overheid, het bedrijfsleven of mecenasen aan te kloppen. Als een volwassen speler kon ze voortaan terecht bij banken en andere financiële instellingen.

Particuliere beleggers waren enthousiast over de nieuwe mogelijkheid, wist bankdirecteur Krouwel. Vooral mensen die niet alleen de aandelenkoersen in de gaten houden, maar ook iets goeds met hun geld willen doen, stonden te springen. Want met de nieuwe beleggingsvorm konden de geldschietende kunstminnaars niet alleen het cultureel erfgoed steunen, maar genoten zij bovendien aantrekkelijke fiscale voordelen.

Die belastingdouceurtjes zijn vergelijkbaar met die van het groen beleggen (denk aan projecten in windmolenparken en de biologische landbouw) en het sociaal-ethisch beleggen (projecten in ontwikkelingslanden). In het kort komt dat neer op een fiscale vrijstelling van maximaal tweeënhalf procent en winst of dividend als een project rendabel is. Per belastingplichtige kan maximaal 51.390 euro worden belegd in hetzij groen beleggen en/of sociaal-ethisch beleggen, hetzij in durfkapitaal en/of cultureel beleggen. Over dat bedrag hoeft dan geen inkomstenbelasting betaald te worden.

‘Typisch zo’n ijskastverhaal’ Ondanks die optimistische stemming in het Concertgebouw, drie jaar geleden, zijn er anno 2005 nog steeds geen culturele beleggingsfondsen voor bijvoorbeeld de renovatie en nieuwbouw van het Stedelijk Museum, Vredenburg of het beoogde Designmuseum aan de Amsterdamse Zuidas. Ingrid Voermans, woordvoester van de Belastingdienst, kan dat niet verklaren. ‘We hebben daarover geen signalen uit de markt gehoord.’

De banken tonen nauwelijks belangstelling. Enkele bancaire woordvoerders hebben zelfs nog nooit van de fiscaalvriendelijke constructie gehoord. ‘Na onderzoek zijn er onvoldoende projecten met een zeker rendement’, meldt Adjana Nieuwkoop namens de ASN Bank, een instelling die met haar beleggingen wil bijdragen aan een duurzame samenleving. Ook de Rabobank en de ABN Amro hebben niks in het vat. ‘De regeling geldt slechts voor marginale projecten met een slecht rendement die een duwtje in de rug nodig hebben’, aldus Carolien Pors van ABN Amro. Vooralsnog niet aan beginnen, luidt het devies.

Ook binnen de kunstwereld lijkt het cultureel beleggen afgeschreven. ‘Typisch zo’n ijskastverhaal’, reageert Ben Hurkmans, directeur van het Fonds voor Amateurkunst en Podiumkunsten, dat beleggingsprojecten op het gebied van de podiumkunsten zou moeten beoordelen. ‘Doe maar een oproep om het nieuw leven in te blazen’, laat Sjoerd van den Berg namens het Koninklijk Concertgebouworkest weten. ‘Het waren prachtige plannen, maar er is niks van gekomen. Dat zie je ook bij de behandeling van de Cultuurnota. Amendementen en moties die een beroep doen op fiscale middelen halen het niet.’

Brusselse bezwaren Is het cultureel beleggen na de joyeuze aankondiging in 2002 inderdaad in de ijskast beland? Of komen er binnenkort toch fondsen om de armlastige kunstwereld te helpen? Kunnen u en ik straks een pakketje kunstaandelen kopen voor de uitbreiding van de Amsterdamse Stadsschouwburg?

Om maar direct bij dat laatste te beginnen: helaas, op korte termijn komen er geen cultuurbeleggingsfondsen. ‘Misschien duurt het nog één à twee jaar’, zegt Fred Voncken, die het onderwerp bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W) in zijn portefeuille heeft. ‘Het is niet zoiets als het aanvragen van een subsidietje.’

Beter nieuws is dat de Europese Commissie het cultureel beleggen na maanden wachten inmiddels heeft goedgekeurd. Dat akkoord was nodig omdat het de vraag was of de fiscale begunstiging geen ongeoorloofde overheidssteun zou zijn. Na de goedkeuringsbrief uit Brussel werd het proces opnieuw vertraagd vanwege de inconsistente tekst. Daarin staat dat projecten geen betrekking mogen hebben op de renovatie van een museum of theater, terwijl de renovatie van een museum drie zinnen later juist als voorbeeld van een project wordt genoemd.

Een ander punt was de termijn waarvoor de cultuurbeleggingsfondsen zouden zijn toegestaan. In de tekst stemde Brussel in met een periode van vijf jaar, maar zo’n nieuwe beleggingsvorm heeft enige jaren nodig om op stoom te komen. Het kostte

Kunnen u en ik straks een pakketje kunstaandelen kopen voor de uitbreiding van de Amsterdamse Stadsschouwburg?

de groenfondsen bijvoorbeeld tien jaar om het huidige bedrag van 3,6 miljard euro te bereiken.

Per omgaande vroeg staatssecretaris Van der Laan van Cultuur om uitleg, maar dat antwoord kwam pas half oktober 2004, toen bleek dat de renovatie van een museum of theater wel degelijk in aanmerking komt voor het cultureel beleggen én dat de regeling twintig jaar is toegestaan. Voncken: 'Gelukkig hebben we nu ons gelijk gehaald.'

Huiverige banken Maar niet alleen Brussel werkte vertragend, zegt Gitta Luiten, directeur van de Mondriaan Stichting, de organisatie die overheidsgeld over kunstinstituten verdeelt en bij het cultureel beleggen is belast met de goedkeuring van museale projecten. Ze kaatst de bal ook naar Den Haag. Want juist in de tijd dat zij gesprekken voerde met banken en culturele instellingen over de mogelijke oprichting van een cultuurbeleggingsfonds, discussieerde de politiek over de afschaffing van het cultureel beleggen. De regeling bleef uiteindelijk behouden, maar banken en andere financiers houden niet van dat soort onzekerheid. Dat maakt ze huiverig. Ook de kunstwereld is inmiddels de draad kwijt, vertelt Luiten. 'Weinig mensen in het culturele veld weten dat de mogelijkheid nog bestaat.'

Hans Onno van den Berg, directeur van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD), toonde zich drie jaar geleden tijdens de presentatie in het Concertgebouw kritisch. 'Ik beschouw het als een soort weerbericht. Er wordt zonneshijns beloofd, maar gaat de zon ook schijnen?' Waarop staatssecretaris Bos van Financiën antwoordde dat hij de zon graag wilde laten schijnen. 'Maar dit is Nederland. We moeten reëel blijven. In de praktijk zullen we nog veel antwoorden moeten vinden.'

Zijn opmerking van destijds is Van den Berg vergeten, maar de regeling zelf niet. Stappen heeft hij nooit gezet. 'Ik heb het misschien buitengewoon kortzichtig benaderd, maar vind dat het initiatief bij de banken moet liggen. Die zijn gek op geld verdienen. Dan moeten ze zelf ook projecten bedenken.'

De Rabobank, 'de grootste Groenbank van Nederland' van pleitbezorger Krouwel, heeft nog geen producten. 'De markt is nog niet rijp', legt woordvoerder Marco de Bruine uit. 'De particuliere markt is zeker enthousiast, maar culturele instellingen zijn gewend aan overheidsgeld en sponsorgeld, niet aan het afbetalen van rente en aflossing. Voor hen is de cultuurschok te groot.'

Tijdens de introductie in 2002 erkende Krouwel dat de bancaire en culturele wereld elkaars taal niet spreken, maar we komen er wel uit, zei hij destijds met een knipoog naar de slogan van een ander bedrijf: '**Let's make unbankable things bankable.**' Is de regeling nu terugkijkend ondoordacht en te snel in de markt gezet? De Bruine: 'Dat durf ik niet te zeggen. Misschien fungeert het als steuntje in de rug en gaat de markt hierdoor sneller.'

Gebrek aan professionaliteit Iets vergelijkbaars zegt Voncken van het ministerie van OC&W. 'Is de markt niet rijp? Dan moet je hem rijp maken. Je hoeft toch niet passief af te wachten?' Wel erkent hij dat kunstinstituten niet zo bedrijfsmatig werken als de bancaire wereld zou willen. 'Culturele instellingen moeten een omslag maken naar het cultureel ondernemerschap. Ze moeten marktgeoriënteerd leren

'Weinig mensen in het culturele veld weten dat de mogelijkheid van cultureel beleggen nog bestaat'

Naked struggle Protestkalender Radio Symfonieorkest **Fotograaf Marie-Luise Leinhos**
www.silentmusic.nl

**'Als de markt niet rijp is,
dan moet je hem rijp
maken. Je hoeft toch niet
passief af te wachten?'**

denken. Halverwege de jaren tachtig is Martijn Sanders, directeur van het Concertgebouw, begonnen met sponsoring. Dat is nu vrij algemeen, al is een aantal kunstinstellingen nog volstrekt subsidieafhankelijk. Wat dat betreft zitten we in de beginfase van de omslag. De financiële en culturele wereld komen steeds dichterbij elkaar. Je ziet dat banken zich ook met cultuur willen onderscheiden.'

Ook de Triodos Bank, die zich sinds de oprichting in 1980 toelegt op ideële beleggingen, ziet het gebrek aan professionaliteit binnen de kunstwereld als obstakel voor het cultureel beleggen. 'In tegenstelling tot subsidies moeten leningen worden terugbetaald. Voor de cultuursector vergt dat een andere denkrichting', verduidelijkt woordvoerder Thomas Steiner. Maar hij is optimistisch. Op termijn zal de kunstwereld die handicap overwinnen. De bank ziet inmiddels een flinke toename van het aantal leningen aan culturele instellingen.

Triodos is een Grieks woord dat 'drievoudige weg' betekent en verwijst naar de drie hoofdsectoren waarin de bank actief is: de sociale economie, het milieu en cultuur. De bank noemt investeren in cultuur belangrijk omdat het deel uitmaakt van een duurzame samenleving. Toch heeft de Triodos Bank zich niet direct op het cultureel beleggen gestort. 'We zijn nu aan het denken over de oprichting van een fonds, maar vonden het onverstandig dat tijdens de goedkeuringsprocedure in Brussel te ontwikkelen. Lange tijd was onzeker of het cultureel beleggen wel zou doorgaan.'

Tegen de huidige regeling heeft de Triodos Bank twee bezwaren. Zo komen alleen nieuwe projecten in aanmerking, terwijl ook bestaande projecten behoefte kunnen hebben aan financiering. Een tweede punt is de zekerheid. Steiner: 'In het geval van groen beleggen kan een boer zijn gronden in onderpand geven, maar wat heb je bij cultuur? Culturele instellingen hebben vaak niet eens hun pand in eigendom.' De Triodos Bank pleit dan ook voor de komst van een borgstellingsfonds. 'De overheid zou geld in zo'n fonds kunnen zetten, zoals ook gebeurt bij het MKB-krediet, het krediet voor het midden- en kleinbedrijf waarvoor de overheid zich garant stelt.'

Bij het ministerie van OC&W bestaan daar geen plannen voor, al zouden gemeente of rijk per project kunnen bekijken of ze een garantie kunnen bieden, vindt Voncken. Een algemene regeling wijst hij af. 'Typisch Nederlands dat banken en vastgoedondernemingen het risico bij de overheid willen leggen. Cultuur wordt beschouwd als een magneet voor bedrijven. Denk aan het Ceramique-terrein in Maastricht. Het maakt echt wel verschil of je daar een vuilverbranding of museum bouwt. Investeren in cultuur maakt zo'n gebied veel aantrekkelijker. Waarom moet alleen de rijksoverheid dan het risico nemen?'

Liever droog brood dan schulden Bij kredietverlening aan individuele kunstenaars werkt de Triodos Bank al ongeveer een jaar samen met Kunstenaars&CO, een instelling in Amsterdam die mede is voortgekomen uit het Voorzieningsfonds voor Kunstenaars (VvK). Kunstenaars&CO beheert het Borgstellingsfonds voor Kunstenaars en ondersteunt kunstenaars in het op- en uitbouwen van hun beroepspraktijk. 'Het VvK verstrekke ooit renteloze leningen en giften aan

kunstenaars, maar dat is niet meer van deze tijd', vertelt Peter van Hintum, hoofd individuele dienstverlening bij Kunstenaars&CO.

Vroeger konden kunstenaars via hun beroepsorganisatie vrij eenvoudig een lening krijgen, maar tegenwoordig is dat moeilijk. Banken houden niet van hun onregelmatig inkomen, dat vaak afhankelijk is van het aantal optredens of verkochte schilderijen. Banken willen zekerheid; een vast salaris of een onderpand.

Kunstenaars&CO stelde daarom samen met de Triodos Bank een kredietregeling op, waarbij kunstenaars een lening kunnen krijgen tegen een lagere rente dan de particuliere rente bij andere banken. Bij tekort aan zekerheden staat Kunstenaars&CO tot een bedrag van maximaal 250 duizend euro borg.

Tot dusver stelde de instelling zich bijna honderd keer garant tegen een waarde van een miljoen euro. Daarvoor gaf de Triodos Bank bijna vier miljoen euro aan krediet. 'Dat is het **multiplier-effect**', verduidelijkt Van Hintum. 'Met zo weinig mogelijk geld proberen we zo veel mogelijk krediet te verstrekken.'

Het aantal kunstenaars dat niet kan aflossen, is laag. 'Kunstenaars eten bij wijze van spreken liever een droge boterham dan dat ze hun atelier moeten verkopen omdat ze hun lening niet kunnen afbetalen. Slechts één keer is aanspraak gemaakt op de borg. Bij de banken is het percentage wanbetalers veel hoger.'

Het cultureel beleggen is bij Kunstenaars&CO wel eens ter sprake gekomen, maar meer ook niet. De instelling werkt tenslotte voor individuele kunstenaars en niet voor kunstinstellingen. Maar wie weet kan dat veranderen en kunnen enkele kunstprojecten van individuele kunstenaars in één cultuurbeleggingsfonds worden gegoten.

Marcel Wanders begon zijn ontwerpstudio met geleend geld van de Triodos Bank. Inmiddels is hij wereldberoemd met onder andere zijn '**Knotted chair**', een van touw geknoopte fauteuil gedoopt in epoxy. Zijn werk staat in musea, maar is ook gewoon in de winkel te koop. Hadden we maar ooit aandelen kunnen kopen in Wanders' studio. Dan hadden we de beginnende ontwerper gesteund en later kunnen genieten van zijn explosief gestegen marktwaarde.

Sandra Jongenelen is freelance journalist en schrijft onder meer voor **Het Financieele Dagblad** en **Kunstbeeld**